

JAAKKO SUOMINEN

PAJATSOSTA PÖYTÄTENNIKSEEN

SOTIENVÄLISEN SUOMEN
PELIT JA PELIKULTTUURI

Gaudeamus

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Copyright © 2023 Tekijä & Gaudeamus

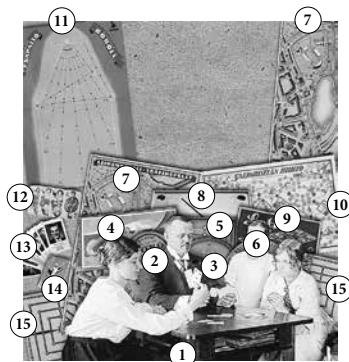
Gaudeamus Oy

www.gaudeamus.fi

KANSI: Pekka Krankka

KANNEN KUVAT:

1. Perhe pelaa korttia, 1920–1939, Museokeskus Vapriikki.
2. Pong-pikkutennis, Museo Leikki.
3. Fortuna-peli, Lusto – Suomen Metsämuseo (CC BY 4.0).
4. *Uimaranta*-peli, Kuvataide Bildkonst / Ingrid Hagström-Bade, Helsingin kaupunginmuseo (CC BY 4.0).
5. Myllypelilauta, Turun museokeskus (CC BY 4.0).
6. *Vaellus lyyran saantiin*, F. Tilgmann, 1872, Helsingin kaupunginmuseo (CC BY 4.0).
7. *Liikennepeli*, Kuvataide, 1939, Kansalliskirjasto – Doria, Public Domain.
8. Korona, Suomen kansallismuseo, Kansatieteelliset kokoelmat (CC BY 4.0).
9. *Lotto*, Kuvataide, Helsingin kaupunginmuseo (CC BY 4.0).
10. *Salpausselän hiihto*, Kustannus Oy Taru, 1929, Kansalliskirjasto – Doria, Public Domain.
11. *Pesäpallo*, Kuvataide, 1934, Kansalliskirjasto – Doria, Public Domain.
12. *Turun Linna* -pelikortit, Turun Kivipaino Oy, Suomen kansallismuseo, Vankilamuseon kokoelma (CC BY 4.0).
13. *Filmia*-peli, Kuvataide, Helsingin kaupunginmuseo (CC BY 4.0).
14. *Olympia*-peli, Kuvataide, 1938–1939, Helsingin kaupunginmuseo (CC BY 4.0).
15. Mylly, Turun museokeskus, Esinekokoelma (CC BY 4.0).

KL 92.72, 79.81 • UDK 948.0, 930, 793/794

ISBN 978-952-345-245-9

PAINOPAIKKA: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2023

SISÄLLYS

OSA I: PELIT JA PELAAMINEN SOTIENVÄLISESSÄ SUOMESSA

1. JOHDANTO: PELIEN JOUKKO JA PELAAMISEN MONINAISUUS 15
Peliteollisuutta ja teollista pelien valmistusta 18
Pelejä tutkimassa 21
2. PELIT JA PELAAMINEN SOTIENVÄLISESSÄ KULTTUURISSA 25
Sotienvälinen aika 25
Pelien vaikutukset ja merkitykset 33
Hyöty- ja haittakeskustelujen kulttuurinen luonne 39
Keskustelua pelien hyödyllisyydestä ja sivistävyydestä 40
Pelaaminen ajanhukkana ja turmiollisena toimintana 47

OSA II: PELIKUUMEITA JA MUOTIVILLITYKSIÄ – PUISET JA VANERISET PELIUUTUDET

3. KÄRPÄSTEN SESONGIT 57
4. PING-PONGIN TOINEN TULEMINEN 62
Kilpailuilla kansan tietoisuuteen 70
Esityksiä ja katsottavaa viihdettä 76
5. MAHJONG-KUUMEEN HEIKENTYNEET AALLOT 80
Kiinalaista eksotiikkaa Yhdysvalloista 82
Mahjong saapuu Suomeen 84
6. KORONA LEVIÄÄ TURUSTA 90
Kilpailuja ja kerhotoimintaa 96
Pelin säännöt vakiintuvat 102

7. FORTUNOITA JYVÄSKYLÄSTÄ MAAILMALLE 106
Fortunan hämärät alkujuuret 107
Pelaamista eri tilanteissa 112
Ulkomaankauppa kannattaa 116
Jussilan pelivalikoima laajenee 119
8. SYKSYN 1932 JOJOVILLITYS 122
Jojoilu rantautuu Suomeen 124
Kamppailua jojomestaruuksista 129
Kotimaisuus kunniaan 130
9. 1930-LUVUN PIENEMPIÄ PELI-ILMIÖITÄ 134
Paikallistasolta ponnistaneet pienoisbiljardit 134
Vuosikymmenen lopun pelivillitykset 139

Osa III: SODANKÄYNTIÄ, URHEILUA JA SIVISTYSTÄ

– UUDET LAUTA- JA KORTTIPELIT

10. PELEJÄ SODASTA JA SODANKÄYNNISTÄ 145
Vuoden 1918 pelitapahtumat 147
Punaisten ja valkoisten taistelu sekä muut Juusela & Leväsen pelit 149
Suomen Vapaussota -peli – sodan aikana keksitty strategiapeli 155
Helsingin valloitus – kilpajuoksupeli kaupungissa 159
Maailmansotapelit ja muut sota-aiheet 163
11. URHEILUKISOJA PELILAUDALLA 170
Olympiapelit ja muut urheilutapahtumat 171
Jalkapallo- ja pesäpallopelit 176
12. OPPIMISTA JA SIVISTYSTÄ PELEISTÄ 179
Elintarvepeli ja muut oppimispelit 180
Sivistävät kulttuuripelit 183
13. TILGMANNIN KUVATAIDE-OSASTO: JOHTAVA KOTIMAINEN PELITALO 187
Klassikkopelejä ja pelintekijöitä 189
Kotimaisuuden ja isänmaallisuuden eetos 197

14. PIENEMPIÄ KOTIMAISIA PELIJULKAISIJOITA 202
Pohjoismaiden Paperikomppania: urheilu- ja
ajankohtaispelejä 202
Kustannus Oy Taru: dominosta suurmiespeliin 208
Turun Kivipaino sekä Pussi- ja kirjekuoritehdas: pelikorteista
Välskärin kertomuksiin 213
Kotimaisen pelijournalismin alkuvaiheet 217

OSA IV: RAHAPELIEN HOUKUTUS – PELIAUTOMAATIT TULEVAT

15. ONNEN JA TAIDON PELIAUTOMAATIT 225
Automaattiviihdettä julkisissa tiloissa 226
Automaatit moderneina kojeina ja lasten uhkana 230
Pajatso ja muut rahapelilaitteet tulevat automaattikentälle 234
Valtiovallan ohjausta, taitoautomaattirikoksia ja
moraalipaniikkia 241
Ongelmien hallintaa 245
16. PELAAMISEN PAIKALLISHISTORIAA TURUSSA 252
Pelkkää biljardia vai myös laittomuuksia? 252
Uhkapelihelvettien pelko 255
Ratsioita Helsingissä ja Turussa 257
Peliautomaattitoimintaa turkulaiseen tapaan 261
Yhdistykset kiinnostuvat automaateista 262
Kilpailu kiristyy 265
17. LOPUKSI: PELAAMISEN KATKOKSIA JA JATKUVUUKSIA 272
- LIITTEET 276
- VIITTEET 278
- LÄHTEET 299
- PELILÄHTEET JA -HAKEMISTO 316